Differenciálszámítás 5. rész

2020. november 11.

Lokális maximum és minimum

Definíció. $f : D \to \mathbb{R}$ tetszőleges függvény, $x_0 \in \operatorname{int} D$.

x_0-ban *lokális maximum* (ill. *lokális minimum*) van,

ha $\exists U \subset D$ környezete x_0-nak:

$\forall x \in U \quad \Longrightarrow \quad f(x) \leq f(x_0)$,

(ill. $f(x) \geq f(x_0)$.)

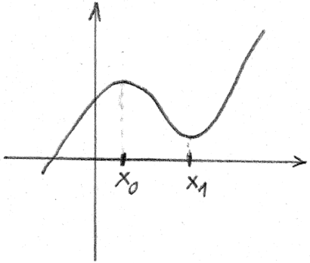

Tétel. (Lokális szélsőérték, szükséges feltétel)

Tfh. $f : D \to \mathbb{R}$ függvénynek x_0-ban *lokális szélsőértéke van*.

Ha f differenciálható,

akkor $f'(x_0) = 0$.

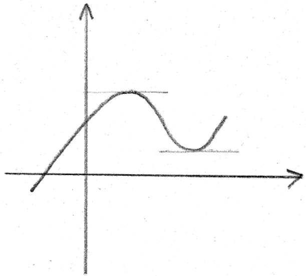

Szemléletesen: lokális szélsőérték helynél az érintő vízszintes.

Definíció. Ha $f'(x_0) = 0$, akkor x_0 STACIONÁRIUS PONTJA f-nek.

Szükséges feltétel, megfordítás?

A tétel megfordítása nem igaz.

Ha az f differenciálható fv-re $f'(x_0) = 0$, $x_0 \in \operatorname{int} D_f$ esetén,

$\not\Rightarrow$ x_0 lokális szélsőérték. (persze *lehet*, hogy az...)

Példa. $f(x) = x^3$, $f'(x) = 3x^2$, és így

$$f'(0) = 0.$$

Mégis $x_0 = 0$ nem lokális szélsőérték.

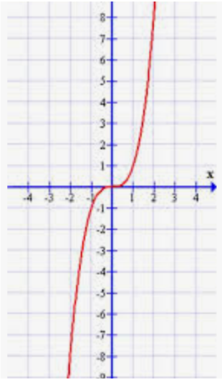

Monotonítás és derivált

Tétel.

$f : I \to \mathbb{R}$ differenciálható függvény, $I \subset \mathbb{R}$ intervallum. Ekkor

$\underline{f \text{ monoton növő}} \iff f'(x) \geq 0, \quad \forall x \in I.$

$\underline{f \text{ monoton csökkenő}} \iff f'(x) \leq 0, \quad \forall x \in I.$

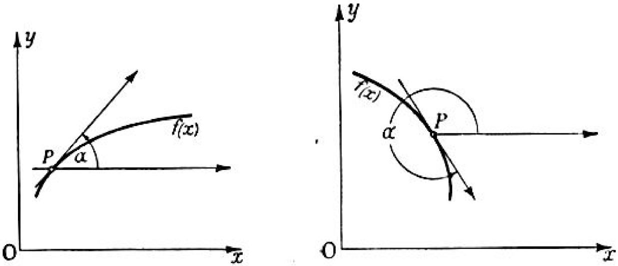

Fig. 8.—Tangents to graphs of increasing and decreasing functions

Monotonítás és derivált

Bizonyítás. Legyen f monoton növő.

A differenciahányados előjelét nézzük, $x_0 \in \operatorname{int} D_f$:

– ha $x < x_0$, akkor

$$\frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0} = \frac{(\leq 0)}{(< 0)} \geq 0$$

– ha $x > x_0$, akkor

$$\frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0} = \frac{(\geq 0)}{(> 0)} \geq 0$$

A határérték $f'(x_0) \geq 0$

Monotonítás és derivált

Következmény.

Ha $f'(x)>0 \quad \forall x \in (a,b) \implies f$ **szigorúan monoton** növő.

Megfordítva nem igaz. Pl. $f(x) = x^3$.

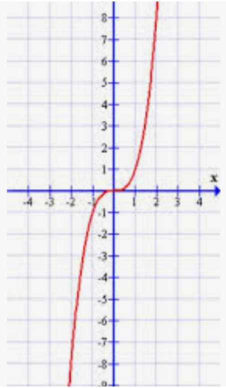

Konvex függvény

Definíció. Az $f : [a,b] \to \mathbb{R}$ KONVEX, ha $\forall a \leq x_1 < x_2 \leq b$ esetén

$$f\left((1-t)x_1 + tx_2\right) \leq (1-t)f(x_1) + tf(x_2), \qquad t \in [0,1].$$

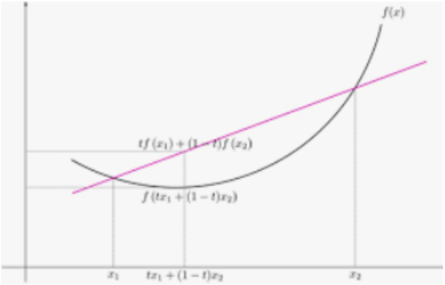

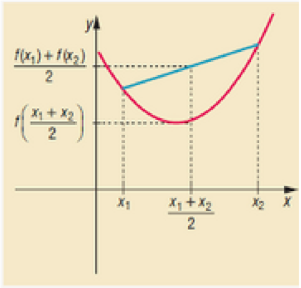

Definíció. Az f KONKÁV, ha $-f$ konvex. ("lefelé konvex")

Konvex – Konkáv

Szemléletesen, ha a függvėny differenciálható:

– ha a függvény $\forall$ pontban az *érintő fölött* van, akkor konvex,

– ha minden pontban az *érintő alatt* van, akkor konkáv.

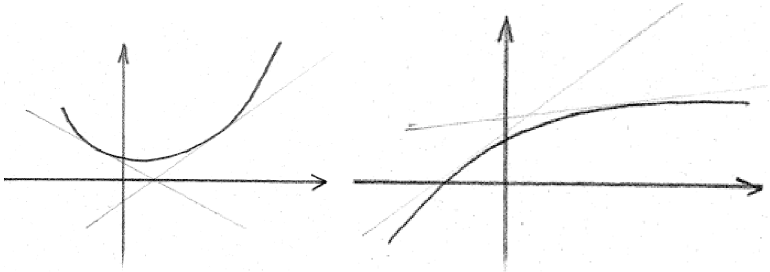

Inflexió

Definíció. Az $x_0 \in \operatorname{int} D_f$ INFLEXIÓS PONT, ha itt a függvény

– *konvexből konkávba*,

– vagy *konkávból konvexbe* vált át.

Szemléletesen:

inflexiós pontban az érintője "átdöfi"

a függvény grafikonját.

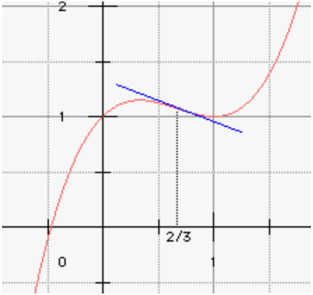

Példa. $f(x) = x^3$

Ekkor az $x = 0$-ban az érintő meredeksége 0, $\Longrightarrow$ átdöfi a gráfot.

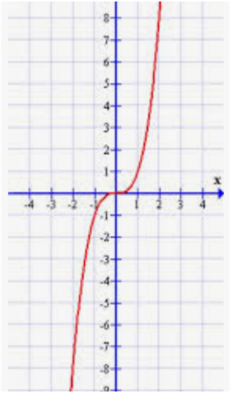

$x \geq 0$ esetén *konvex*,

$x \leq 0$ esetén *konkáv*.

Az $x = 0$ pontban *inflexiója* van.

Konvexitás és derivált

Tétel. $f : I \to \mathbb{R}$ diff-ható függvény, $I \subset \mathbb{R}$ intervallum. Ekkor

– f konvex I-n $\iff$ f' monoton növő,

– f konkáv I-n $\iff$ f' monoton csökkenő.

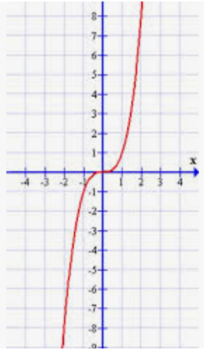

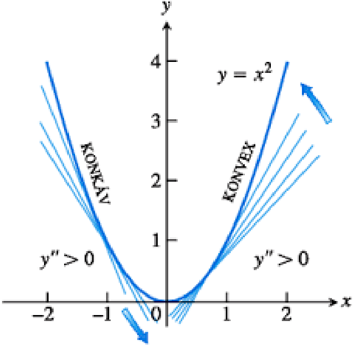

Az $f(x) = x^3$ függvény és deriváltja (átskálázva).

Következmény

Tétel. Legyen $f : I \to \mathbb{R}$ *kétszer differenciálható* függvény, $I \subset \mathbb{R}$ egy intervallum. Ekkor

1. f konvex I-n $\iff f''(x) \geq 0 \ \forall x \in I$.
2. f konkáv I-n $\iff f''(x) \leq 0 \ \forall x \in I$.

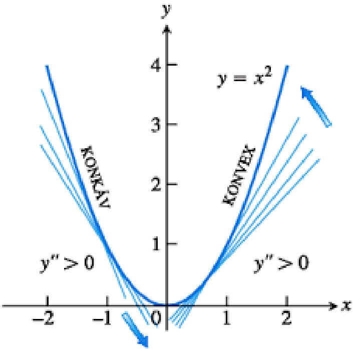

Lokális szélsőérték, elégséges feltétel

Tétel. f kétszer differenciálható.

Tegyük fel, hogy $f'(x_0) = 0$ (stacionárius pont), akkor:

1. ha $f''(x_0) > 0$, akkor x_0 **lokális minimum**,
2. ha $f''(x_0) < 0$, akkor x_0 **lokális maximum**,
3. ha $f''(x_0) = 0$, akkor így **nem eldönthető**, vajon van-e szélsőérték.

$f'(x_0) \neq 0$ esetén mit mondhatunk?

Lokális szélsőérték, elégséges feltétel

Bizonyítás. 1. Tegyük fel, hogy $f''(x_0) > 0$.

Ekkor $\exists U = (x_0 - \delta, x_0 + \delta)$ környezet, ahol $f''(x) > 0$ $\forall x \in U$.

Ezért $f'(x)$ *szigorúan monoton nő* U-ban. Mivel $f'(x_0) = 0$, ezért

$x < x_0$ esetén $f'(x) < 0$, f szigorúan monoton fogy.

$x > x_0$ esetén $f'(x) > 0$, ezért f itt szigorúan monoton növekszik.

	$x < x_0$	x_0	$x > x_0$
f''	$+$	$+$	$+$
f'	$-$	0	$+$
f	$\searrow$	lok. minimum	$\nearrow$

Konvex – konkáv

Tétel.

Ha $f''(x_0) > 0$, akkor f konvex x_0 *valamely környezetében*.

Ha $f''(x_0) < 0$, akkor f konkáv x_0 *valamely környezetében*.

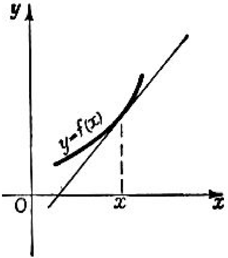

Fig. 9a.— $f''(x) > 0$

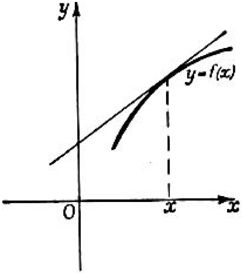

Fig. 9b.— $f''(x) < 0$

Vajon miért?

Konvex – konkáv

Következmény.

Ha x_0-ban inflexiós pont van, akkor $f''(x_0) = 0$.

Adjunk példát arra, hogy $f''(x_0) = 0$, de nem inflexió.

Állítás.

Ha $f''(x_0) = 0$ és f'' előjelet vált x_0-ban, akkor x_0 inflexiós pont.

Ha $f''(x_0) = 0$ és $f'''(x_0) \neq 0$ akkor x_0 inflexiós pont.

Példa

Legyen $f(x) = x^4 - 4x^3$.

Ekkor $f'(x) = 4x^3 - 12x^2$. $f''(x) = 12x^2 - 24x = 12x(x-2)$

$f''(x)$ előjele:

$x < 0$ esetén $+$ *(konvex)*

$x = 0$ esetén 0

$x \in (0,2)$ esetén $-$*(konkáv)*

$x = 2$ esetén 0

$x > 2$ esetén $+$ *(konvex)*

Inflexiós pontok: 0 és 2.

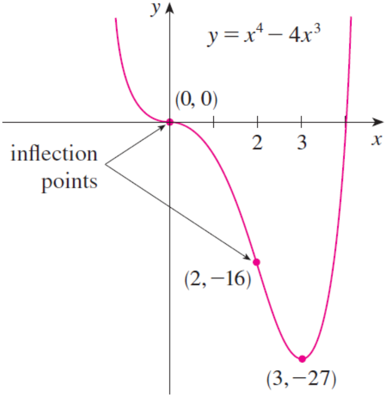

Rolle tétel

Tétel. (Rolle tétel) Adott $f : [a, b] \to \mathbb{R}$ folytonos.

Tegyük fel, hogy f differenciálható (a, b)-n, és $f(a) = f(b)$.

Ekkor $\exists \xi \in (a, b)$, melyre $f'(\xi) = 0$.

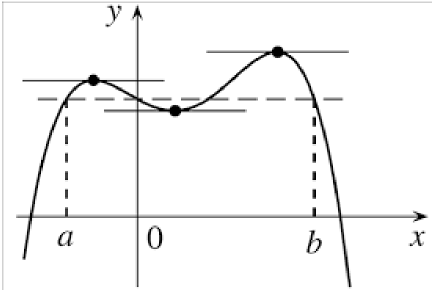

Bizonyítás. Mivel f folytonos $[a, b]$-n, ezért Weierstrass **II.** tétele

miatt $\exists M$ maximum, és $\exists m$ minumum.

1. Ha $M = m = f(a) = f(b)$, akkor a függvény konstans. $\surd$.
2. Ha $M \neq m$ akkor $\exists \xi \in (a, b)$, melyre $m = f(\xi)$ vagy $M = f(\xi)$.

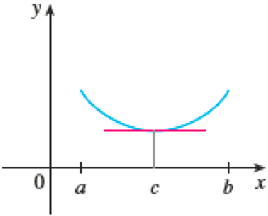

Akkor ξ *lokális szélsőérték*, ezért $f'(\xi) = 0$.

Lagrange-féle középérték tétel

Tétel. Legyen $f : [a, b] \to \mathbb{R}$ folytonos, és differenciálható (a, b)-n.

Ekkor $\exists \xi \in (a, b)$, melyre:

$$f'(\xi) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a}.$$

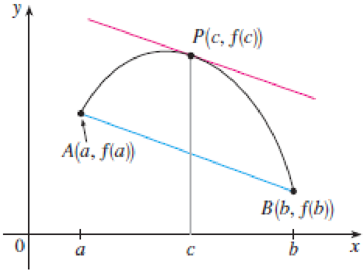

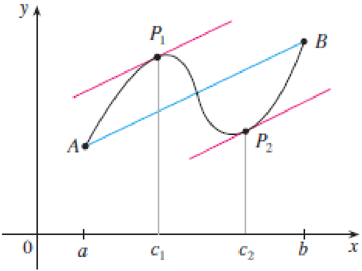

Bizonyítás

Az $(a, f(a))$ és $(b, f(b))$ pontokat összekötő egyenes egyenlete

$$g(x) = f(a) + \frac{f(b) - f(a)}{b - a}(x - a).$$

Lineáris függvény, meredeksége

$$\frac{f(b) - f(a)}{b - a}.$$

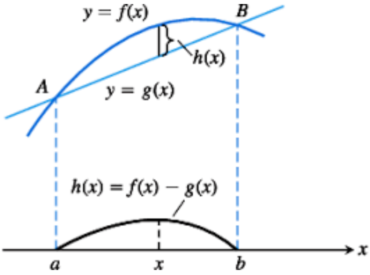

Legyen $h(x) := f(x) - g(x)$. Ekkor h differenciálható, és

$$h(a) = f(a) - g(a) = 0, \qquad h(b) = f(b) - g(b) = 0.$$

A Rolle tétel miatt $\exists \xi$, melyre $h'(\xi) = 0$.

$$f'(\xi) = g'(\xi) + h'(\xi) = g'(\xi) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a}.$$

Lagrange-féle középérték tétel. Következmény

Tétel. (Az integrálszámítás 1. alaptétele)

Adott $f : I \to \mathbb{R}$ differenciálható függvény, I intervallum.

Tegyük fel, hogy $f'(x) = 0 \ \forall x \in I$ esetén.

Ekkor $f(x) \equiv c$ valamilyen c-re.

Megjegyzés. Konstans fügvény deriváltja 0. Ez trivi.

A fenti állítás ennek "megfordítása".

Következmény bizonyítása

Legyenek $x_1 < x_2 \in I$ tetszőlegesek.

Ekkor $\exists \xi \in (x_1, x_2)$:

$$\frac{f(x_2) - f(x_1)}{x_2 - x_1} = f'(\xi) = 0.$$

Ezért $f(x_2) = f(x_1)$ $\forall x_1, x_2 \in I$. Tehát f konstans.

Cauchy-féle középérték tétel

Tétel. Legyenek $f, g : [a, b] \to \mathbb{R}$ folytonosak, és

differenciálhatóak (a, b)-n. Tegyük fel, hogy $g(b) \neq g(a)$.

Ekkor $\exists \xi \in (a, b)$, melyre

$$\frac{f(b) - f(a)}{g(b) - g(a)} = \frac{f'(\xi)}{g'(\xi)}.$$

A Tételt nem bizonyítjuk.

Megjegyzés. Speciális esetként $g(x) = x$ választással a Lagrange tételt kapjuk.